

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ

Лиляна Русанова

Технически университет - Габрово

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SOCIAL SERVICES SYSTEM IN BULGARIA AND ROMANIA

Lilyana Rusanova

Technical University of Gabrovo

Abstract

The report attempts to compare social services in Bulgaria and Romania in terms of provision, financing, and organization. The interest in the problem is provoked by the reform of this sector in Bulgaria. The report is based on the understanding that the two countries are distinguished by similar historical, social and economic characteristics, which should affect the ongoing processes in the field of social services. The comparative analysis was carried out through a study of normative and literary sources and was supported by interviews carried out with experts from both countries.

Keywords: social services; social work, European policy.

ВЪВЕДЕНИЕ

Системите за социална защита в страните-членки на ЕС са прерогатив на националните законодателства и се развиват, отчитайки националните специфики, но и основавайки се на ценностите на европейския социален модел (ЕСМ). Най-общо ЕСМ представлява съвкупност от споделени гледни точки и принципи на различни социални програми и техните най-важни характеристики. Моделът се отличава със системи които предлагат високо ниво на защита на социалните, икономически и културни права, широк социален диалог и покритие от професионални социални услуги. [4]

Основавайки се на това разбиране проблемът за дизайна на системата за социални услуги в Румъния и България е важен за разглеждане. Двете страни се отличават със сходни исторически, соци-

ални и икономически особености, което от една страна би следвало да се отрази върху дизайна на системите за гарантиране на благосъстояние и предоставяне на права. От друга страна, в контекста на нарастващите потребности през последните 20 години и в двете страни протичат съществени изменения в социалнозащитните системи и по-силно развитие на професионалните социални услуги. В настоящият доклад се разглеждат основни специфики на социалните услуги, без да се анализират системите за социално подпомагане, социално осигуряване и пенсионните модели. Основният аргумент за разглеждане на системата за социални услуги произтича от завишените очаквания към този сектор, необходимостта от постигане на по-голямо качество и ефективност и залаганите виждания, че социалните услуги могат най-адекватно да отговорят на нарастващите

потребности. В рамките на доклада се прилага документален анализ на нормативни документи и литературни източници и полуструктурирано интервю с доставчици на социални услуги за деца от гр. Габрово, България и гр. Питещи, Румъния. Въпреки че, броят на изследваните експерти е малък събраната емпирична информация може да послужи за сравнителен анализ, който да очертае сходствата и различията между двете страни в изследваната област.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Социалните услуги в европейски мащаб се превръщат в силно развит сектор и са подложени на изменения като организация и управление. Този процес протича с различна скорост в различните държави-членки, но е повече от ясно, че повишеното търсене на социални услуги налага необходимостта от създаването на нови практики и подобряването на съществуващите модели.

Научната литература също допринася за „модернизиране“ на сектора, опитвайки се да обобщи новите перспективи и добри практики.

Така например Bahle [7] дефинира социалните услуги от гледна точка на специфичните критерии за тяхното предоставяне. Така той определя, че социалните услуги са лични и не се влияят от процесите на производство и потребление, предлагат се чрез директен контакт, насочени са към различни социални роли и задоволяват лични и социални нужди.

Европейската комисия подчертава, че социалните услуги ориентирани към личността имат за цел да отговорят на потребностите на уязвими групи, насочени са както към младите, така и към възрастните хора, целят да компенсират семейните, професионални и лични неуспехи и са инструмент за защита на човешкото достойнство и права. [1]

Основавайки се на литературните източници за нуждите на доклада предлагаме следната работна дефиниция на социалните услуги. *Социалните услуги*

обхващат широк спектър от дейности и програми и се предоставят на всички хора, без значение на тяхното социално положение в обществото, те са достъпни по време и място, обединяват различни инструменти и подходи, предоставят се непрекъснато и са съобразени със индивидуалните специфики на личността.

Анализът се опира и на водещите концепции в областта на социалните услуги, които въпреки своята дискуссионност могат да се групират в четири основни направления: 1). концепцията за децентрализация при планирането и реализирането на услугите; 2) концепцията за участието на неправителствените организации (НПО) в процеса на предоставяне на услуги; 3) концепцията за деполитизиране на социалните услуги и 4) концепцията за професионално действие от страна на социалните работници. [5]

Анализът на нормативната уредба в областта на социалната защита и в двете страни позволява да се очертаят някои сходства:

1. След 1990 г. и в двете страни се създава ново законодателство, ориентирано най-вече към омокотяване на последиците от обедняването и премахване на унифицирания характер на редица социални престации (в Румъния е приет Закон за социално подпомагане 65 от 1995 г. [9], а в България е приет Закон за социалното подпомагане през 1998 г.);
2. В периода 2000 – 2010 година и двете страни разширяват своето законодателство в областта на социалните услуги, като преминават през процес на децентрализация, включване на неправителствените организации в процеса на предоставяне на услугите, създаване на своеобразен пазар на услуги, в който изборът на потребителя, равнопоставеността, качеството и конкуренцията са издигнати като принципи.

В резултат на реализираните реформи секторът на социалните услуги има сходен дизайн и почива на сходни разбирания и в двете страни. Основните сходства се състоят в следните аспекти:

- Социалните услуги са разнообразяват като вид и брой и обхващат по-широк кръг потребители, а основните доставчици са местни структури или неправителствени организации. И в двете страни е въведен регистрационен режим (в Румъния е въведен акредитационен режим), съгласно който доставчиците трябва да отговорят на минимални, общи стандарти за качество. Този процес продължава да се развива и през настоящия период, като и в двете страни качеството на услугите е издигнато като основен приоритет и предизвикателство.
- Във философията на социалните услуги е залегнат принципа на индивидуалност на услугата, съобразяване с основните потребности на потребителя и ангажирането му със самооценка на потребностите и обратна връзка за удовлетвореността от качеството на услугата.

Очертаните до тук прилики са основание да се направи извода, че макар и по-късно във времето реформите в областта на социалните услуги следват европейските измерения и акцентират върху оформянето на сектора, в контекста на европейския социален модел.

Анализът на нормативната уредба позволява да се очертаят известни различия при финансирането на социалните услуги в двете страни. В Румъния всички услуги от местно значение се финансират от местните бюджети, а НПО се финансират от собствени ресурси, дароство и от държавния бюджет, чрез специално разработени програми за тази цел или от местните бюджети по подобие на публичните услуги. В България „новите услуги“ се създават чрез проекти по европейски програми, което прово-

кира силната зависимост на реформата от проектното финансиране. След приключване на проекта услугите, без значение дали се предоставят от общините или НПО се превръщат в делегирана държавна дейност, т.е започват да се финансират от държавния бюджет. В резултат на тази тенденция с новото законодателство са заложени допълнителни критерии за качество според вида на услугата [3], като в пътната карта ще се включат само онези услуги, които покриват критериите за качество.

В рамките на анализа на литературни източници не може да се пренебрегне и факта, че в посочения период и в двете страни се обръща внимание на възможностите на социалната работа като професионална дейност, която е в състояние да повиши качеството на социалните услуги. В този контекст заслужават внимание два аспекта. Първият е свързан със развитието на самата социална работа, а вторият обхваща осигуряването на професионално обучение.

Независимо, че и в двете страни социалната работа има дълбоки исторически корени в началото на 90-те години на миналия век настъпва сериозно развитие. От екзотично и почти непознато явление социалната работа се трансформира в разпространена обществена институция, разработена на нормативно (перспективно) и образователно (описателно и дескриптивно) равнище [6].

Литературният анализ показва, че след 90-те години и в двете страни започва динамично развитие на социалната работа и преминаването ѝ през процес на институционализация, идентификация и интернализация.

По отношение на образованието по социална работа обаче се наблюдават различия. Прави впечатление, че в Румъния университетското образование по социална работа има сериозни исторически традиции и е въведено през 1952 г. [9] Към настоящия момент обучение в областта на социалната работа се реализира от 17 университети. В България

университетското образование по социална работа стартира в началото на 90-те години, а в момента обучението се реализира от 8 университета. В Румъния професията социален работник е регулирана, като съществува специален закон за статута на социалния работник, приет през 2004 г. и професионален етичен кодекс приет през 2015 г. [9] В продължение на последните 10 години средната работна заплата на социалните работници в Румъния надхвърля средната работна заплата за страната. В България работната заплата на социалните работници е около минималната работна заплата, установена за страната, като през последните 2 години промяната на законодателството в областта на социалните услуги позволи известно повишение на трудовите възнаграждения в сектора.

С оглед на формулираната цел на доклада и по-точно реализирането на сравнителен анализ потърсихме мнението на експерти, предоставящи социални услуги за деца в гр. Габрово, България и гр. Питещи, Румъния.

Социално демографския профил на интервюираните експерти (5 експерта от социални услуги в Румъния както следва: Национална асоциация на социалните работници, Дневен център за деца от 3 до 7 годишна възраст, Фондация „Спаси децата“ Център за настаняване от семеен тип за деца от 7 до 18 годишна възраст и Център за рехабилитация и социална интеграция на деца от аутистичния спектър и 4 експерта от гр. Габрово, работещи в същите институции) показва сходства. Всички обхванати експерти и от двете страни имат повече от 20 години опит в областта на предоставянето на услуги, като всички ръководители са жени.

По отношение на дизайна на услугите категорично може да се твърди, че и в двете страни услугите имат еднакво наименование, начин на организиране и са насочени към една и съща целева група. Експертите и от двете страни подчертаха, че в периода 2000-2010 г. процесите на деинституционализация и децентра-

лизация са се отразили върху дизайна на сектора, като „новите“ социални услуги са силно индивидуализирани, акцентират върху социалната работа и са значими за развитието на определени групи от населението. Като единствена разлика може да се посочи Националната асоциация на социалните работници, която е НПО в обществена поза. Асоциацията предоставя лиценз на социални работници, приключили университетското си образование и на тази основа те могат да разкриват своя собствена частна практика, както и да кандидатстват за доставчик на социални услуги. Тази специфика е провокирана от факта, че социалната работа е регулирана професия, което позволява по-сериозна професионална защита на работещите.

Изследването констатира или по-скоро потвърди, че услугите се финансират от общинския бюджет, като НПО се финансират на проектен принцип от държавния бюджет, като допълват средствата със собствени приходи и дарения.

В рамките на изследването всички анкетирани експерти от Румъния подчертаха, че НПО са типични доставчици на социални услуги, като местната администрация следи за спазването на стандартите за качество на предоставената услуга. В България всички изследвани услуги, независимо че организациите са НПО се финансират директно от държавния бюджет.

В хода на проведеното интервю се откриха следните разлики:

1. Сравнително високото възнаграждение на социалните работници е съществен мотив за стартиране на такава кариера в Румъния. В България все още възнаграждението се посочва като проблемна зона. Значително влияние при избора на кариера оказва и дейността на националната асоциация, която представлява, защитава и насърчава правата и интересите на членовете си и отстоява независимостта на професионалните социални ра-

- ботници.
2. В рамките на посетените институции се очерта, че броя на работещите социални работници е по-висок в Румъния, за сравнение с България. Тук съществено значение има начина на финансиране. Като основна слабост експертите от Румъния, посочиха, че поради начина на финансиране има неравномерно разпределение на социалните услуги на територията на страната. Подобен проблем очертаха и експертите от България, като чрез новото законодателство това ще се преодолее по тяхно мнение.
 3. По отношение на качеството на социалните услуги вижданията на двете групи експерти съвпаднаха. Така организирани услугите позволяват постигане на качество, по-гъвкави са, както и принадлежат към така наречените интегративни услуги. Прави впечатление и факта, че и в двете страни институциите предлагат услугата на по-голям брой потребители от установения им капацитет.

В резултат на осъществения анализ може да се обобщи, че дизайна, управлението и предоставянето на социални услуги и в двете страни има редица сходства. И в двете страни секторът на социални услуги се намира под непрекъснати реформи, които отразяват европейските практики. Различията са в по-високата защита на професионалната гилдия в Румъния, поради факта, че социалната работа е регулирана професия и в начина на финансиране.

Резултатите от изследването насочват към необходимостта от продължаващи изследвания, които да ориентират към предлаганото образование по социална работа и профила на лицата, работещи в социалната сфера.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Системата за социални услуги в България и Румъния е обект на непрекъсна-

ти реформи, с цел доближаване на услугите до основните специфики на ЕСМ. На основата на реализирания сравнителен анализ може да се констатира, че и в двете страни социалните услуги се превръщат във високо развит сектор, основан на основни принципи за качество, равнопоставеност, индивидуален подход и професионално действие. Изследването позволи да се очертаят и някои различия, предимно произтичащи от регулирания статут на професията социална работа. От тук се очерта и необходимостта от допълнителни изследвания, за да се предложи подобен подход и за българската практика.

REFERENCE

- [1] <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/123/-> Directiva 2006/123/EO на European parliament I на Saveta ot 12.12.2006 относно услугите на батреchia Pazar.
- [2] Ivanova, Vesela. Obuchenieto po socailna Rabota v Romania. UZU, Blagoevgrad, p.144-153
- [3] Naredba za kachestvoto na socialnite uslugi, prieta s PMS) 135, 22.06.2022
- [4] Rusanova L. Social aim, Gabrovo, Izd. EX-PRESS, 2011, p.52
- [5] Rusanova L. Analysis of leading concepts in the field of social services and Bulgarian practice, UNITECH 22, Gabrovo, 2022, p. 202
- [6] Rusanova. L. Trends and challenges facing the development of the "social work" profession/general conclusions from an expert assessment in the city of Gabrovo, ISC, Ruse, 2015, Volume 541 Series 8.1, p.74
- [7] Bahle.T. (2003). The changing institutionalization of social services in England and Wales, France and Germany: is the welfare state on the retreat? Volume: 13 issue: 1, page(s): 5-20 Issue published: February 1, 2003 Available from Internet: <https://doi.org/10.1177/0958928703013001035>
- [8] Ciumaş, C., Văidean, V.L., Protecție și asigurări sociale, Editura Todesco, Cluj-Napoca, 2011
- [9] Florin-Ionuț STANCU, The social assistance system in romania.legislative references, p.137.